PODNĚTY PRO ROZVOJ ŠKOLY: ZKUŠENOST NEÚSPĚŠNÝCH MATURANTŮ SE STŘEDNÍ ŠKOLOU

IMPULSES FOR SCHOOL DEVELOPMENT: EXPERIENCES OF UPPER SECONDARY SCHOOL STUDENTS WHO REPEATEDLY FAIL IN THE MATURA EXAM

Petr Novotný[1], **Katarína Rozvadská**[1]

[1] Ústav pedagogických věd, Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, Brno

Abstrakt

Příspěvek přináší analýzu reflexe školní zkušenosti v naraci žáků opakovaně neúspěšných při maturitní zkoušce. Odkrývá organizační procesy, které posilují nebo dokonce generují rizikové faktory vedoucí k neúspěchu u maturitní zkoušky. Roste potřeba na důkazech postavené intervence, a to nejen v ČR. Žákovská reflexe nabízí vhledy do řízení vzdělávacích procesů a organizace maturitní zkoušky. Zde lze nacházet podněty pro rozvoj školy i vzdělávací politiky.

Klíčová slova: *žák střední školy, maturita, školní zkušenost, rizikové faktory*

Abstract

The paper aims to analyse students' (those failing the matura exam) narrative reflections on the school experience that uncover organisational processes that amplify or even generate risk factors of failure at the matura exam. There is a growing need for evidence-based school-based intervention in the Czech Republic. Students' reflections may provide insights into educational processes and management of the exam; these can potentially inform school and policy development initiatives.

Keywords: *upper secondary school student, matura exam, school experience, risk factors*

1 ÚVOD

Předčasné odchody ze středoškolského vzdělávání, především odborného, a další jevy ohrožující průchod vzdělávací a životní dráhou, jsou předmětem rostoucího zájmu výzkumníků. Neúspěšnost u maturitní zkoušky přináší nové výzvy žákům středních škol, školskému systému, ale také školám samotným.

2 TEORIE

Dosavadní výzkum identifikuje zdroje neúspěchu ve středoškolském vzdělávání. Nachází je nejčastěji v rodinném zázemí, osobních zdrojích, školní zkušenosti a jejich vzájemné provázanosti (Battin-Pearson et al., 2000; Bowers & Sprott, 2012). Pokud jde specificky o školní zkušenost, výzkum čelí nedostatku dat o rozmanitých aspektech chodu školy (conf. Alexander, Entwistle & Kabbani, 2001). Perspektiva studentů je vytěžena jen okrajově.

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Příspěvek prezentuje analýzu zhruba 100 přepisů individuálních rozhovorů s 35 maturanty ze všech typů maturitních studií, kteří přinejmenším v prvním plus opravném termínu neuspěli v kterékoliv části (tzn. ať společné či školní) maturitní zkoušky. Tito informanti podstoupili rozhovory o délce 40–120 minut, počet rozhovorů (max. 4) s jedním informantem závisel na kohortě dané rokem, kdy přistoupili k maturitě (2018, 2019, 2020, 2021). První rozhovor byl vždy veden podle zásad biografického interview (Clandinin & Connelly, 2000). Přepisy rozhovorů prošly otevřeným a tematickým kódováním.

4 VÝSLEDKY

Analýza vede k identifikaci forem organizačního chování, které přispívají k individuálnímu neúspěchu v maturitní zkoušce, z pohledu středoškoláků. Tyto formy zahrnují:

(a) selhávání škol v zajištění organizační a pedagogické kontinuity vyučování v průběhu studia. Informant Damián např. uvádí: „Plus aji angličtináři se nám střídali, těch jsme měli pět. A matikáři to samé."

(b) chybné či snad dokonce záměrně zavádějící informování studentů o organizaci a průběhu maturitní zkoušky. Běla popisuje, jaké důsledky pro ni měla tzv. předmaturita, kterou škola realizuje nad rámec standardních postupů: „Měla jsem všechny ty informace v hlavě a nebála jsem se toho. Ale ve výsledku jsem ani neměla šanci tam nějakým způsobem jít a předvést ty svoje znalosti, protože mě k tomu nepřipustili."

(c) poskytování rozporuplných pokynů maturantům v průběhu jejich rozhodovacích procesů týkajících se maturity. Jakou podobu měl tento jev v pandemických letech popisuje Doubravka: „Většina lidí myslela, že maturita nebude, dokonce někteří učitelé nám řekli ‚spíš s tím nepočítejte', na Slovensku jim to prostě dali, když to řeknu, zadarmo."

(d) promítání vnitřních střetů zájmů mezi různými skupinami školských aktérů do jednání s maturanty. To má např. podobu omezování volby maturitních předmětů, jak uvádí Amálie: „řekla, že kdybych si vybrala tu angličtinu, tak mě nepustí."

Toto jednání ovlivňuje středoškoláky v klíčových fázích jejich studia. Takto popisované jednání školy i učitelů je nezřídka na hraně legitimity, či dokonce na hraně zákona.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Nastavení maturitní zkoušky v českém systému je samo o sobě rozporuplné. Zkouška obsahuje části postavené na různých paradigmatech testování (conf. Baird and Opposs, 2018). Škola také hraje v naraci maturantů problematickou roli: nepodporující chování učitelů, interní opatření týkající se maturity a školní rutiny posilují riziko neúspěchu u maturity. Nedostatečné povědomí maturantů o podstatě, nárocích a průběhu zkoušky zvyšuje tato rizika. Perspektiva maturantů může poskytnout vodítka pro intervence na úrovni školy, jejichž potřeba začíná být zjevná (ČŠI, 2022; Larsen, 2021).

PODĚKOVÁNÍ

Výzkumný projekt Životní dráhy neúspěšných maturantů a maturantek (DRAMA) je podporovaný Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR v rámci OP Výzkum, vývoj a vzdělávání (OP VVV).

6 LITERATURA

Alexander, K. L., Entwisle, D. R., & Kabbani, N. S. (2001). The dropout process in life course perspective: Early risk factors at home and school. *Teachers College Record, 103*(5), 760–822. https://doi.org/10.1111/0161-4681.00134

Battin-Pearson, S., Newcomb, M. D., Abbott, R. D., Hill, K. G., Catalano, R.F., & Hawkins, J. D. (2000). Predictors of early high school dropout: A test of five theories. *Journal of Educational Psychology, 92*(3), 568–582. https://doi.org/10.1037/0022-0663.92.3.568

Baird, J.-A., & Opposs, D. (2018). The Standard Setting Project: Assessment Paradigms. In *Examination Standards: How Measures and Meanings Differ around the World*, edited by J.-A. Baird, T. Isaacs, D. Opposs, and L. Gray, 2–25. London: University College London Institute of Education Press.

Bowers, A. J. & Sprott, R. (2012). Examining the Multiple Trajectories Associated with Dropping Out of High School: A Growth Mixture Model Analysis. *The Journal of Educational Research, 105*(3) 176–195. https://doi.org/10.1080/00220671.2011.552075

Clandinin, D. J., & Connelly, F. M. (2000). *Narrative inquiry: Experience and story in qualitative research.* Jossey-Bass.

Česká školní inspekce (2022). *Společné znaky vzdělávání v úspěšných středních školách s učebními obory.*

Larsen, T. B., Urke, H., Årdal, E., Waldahl, R. H., Djupedal, I. & Holsen, I. (2021). Promoting Mental Health and Preventing Loneliness in Upper Secondary School in Norway: Effects of a Randomized Controlled Trial. *Scandinavian Journal of Educational Research, 65*(2), 181–194. https://doi.org/10.1080/00313831.2019.1659405